

УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС, КРИМИНАЛИСТИКА

УДК 343.98

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ПОДІЇ ЗЛОЧИНУ ПІД ЧАС ДОПИТУ СВІДКІВ

Інна КОЛЕСНИКОВА,

кандидат юридичних наук, асистент кафедри криміналістики
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

SUMMARY

The paper investigates the modeling process of a crime event during interrogation of witnesses. The features of crime event reproduction by a witnesses and perception of it by an investigator during interrogation are considered. It is found that the characteristics of errors occurring in the modeling of a crime event on the part of the witness directly depends on: 1) the temperament, character, his age features; 2) idiolect; 3) the level of intellectual development; 4) characteristics of the questioned person memory; 5) the mental state of the witness during interrogation; 6) the time that is passed since the offense commitment before reproduction of the perceived information during interrogation; 7) pathological defects of an interrogated person psyche. It is proved that the result of modeling crime event during interrogation depends on each participant of the investigative action.

Key words: criminalistic tactics, modeling of crime event, interrogation of witnesses, process of forming witnesses testimonies.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено процес моделювання події злочину під час допиту свідків. Розглянуто особливості відтворення події злочину свідком і сприйняття його слідчим під час допиту. Встановлено, що особливості виникнення помилок при моделюванні події злочину з боку свідка прямо залежать від: 1) темпераменту, характеру, його вікових особливостей; 2) словникового запасу; 3) рівня інтелектуального розвитку; 4) особливостей пам'яті допитуваного; 5) психічного стану свідка під час допиту; 6) часу, який минув з моменту події злочину до відтворення сприйнятої інформації на допиті; 7) патологічних дефектів психіки допитуваного. Обґрунтовано, що результат моделювання події злочину залежить від кожного учасника слідчої (розшукової) дії.

Ключові слова: криміналістична тактика, моделювання події злочину, допит свідків, процес формування показань свідків.

Постановка проблеми. Як показує слідча практика, значна частина нерозкритих злочинів обумовлена недостатнім унінням слідчого отримувати, виявляти, оцінювати та використовувати інформацію, яка повідомляється свідками. Особливо важливим та психологічно складним завданням є отримання достовірних показань, відокремлення від них неточної, неповної, перекрученої або помилкової інформації під час проведення слідчих (розшукових) дій (особливо допиту) та моделювання події злочину на підставі отриманих даних.

Актуальність теми. Проблеми допиту свідків були предметом дослідження таких учених, як: А.М. Алексєєв, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.Є. Богінський, О.М. Васильєв, Н.І. Гаврилова, Г.Г. Доспулов, В.О. Коновалова, С.Я. Розенбліт, В.Ю. Шепітько, М.Л. Якуб та інші, проте окремі аспекти цих проблем залишилися нерозглянутими. Тому проблеми моделювання події злочину на стадії відтворення показань, на наш погляд, потребують додаткового дослідження.

Отже, **метою статті** є дослідження процесу моделювання події злочину під час допиту свідків та визначення особливостей відтворення події злочину свідком і сприйняття її слідчим під час допиту.

Вклад основного матеріалу дослідження. У психології відтворення визначається як процес пам'яті, що полягає в актуалізації раніше сприйнятого матеріалу шляхом «диставання» його з довгострокової пам'яті та переведення її в оперативну [1, с. 212]. Відтворення – процес, який полягає у відновленні та реконструкції актуалізованого змісту пам'яті. Воно пов'язане з розумовими діями, які й

здійснюють реконструкцію відтвореного матеріалу (зміна плану, перестановка, перекоордування матеріалу тощо). Саме через притаманність цьому процесу моделювання (реконструкції) неможливо трактувати його лише як процес пригадування, в його відокремленні від мислення, мови, установок людини. По суті, людина ніколи не відтворює зміст пам'яті в тій формі, в якій він запам'ятався [2, с. 60].

Під час допиту свідок повідомляє не безпосередньо сприйняте, а свої спогади щодо сприйнятого, його розумову модель, яка збереглася у пам'яті [3, с. 310]. Достовірне відтворення такої інформації не обмежується лише пам'яттю. У формуванні та збереженні ідеальних слідів беруть участь усі психічні процеси, стани і властивості особи. Оскільки сліди знаходяться у свідомості людини, то вилучити інформацію щодо них можливо лише за допомогою процесів мислення особи, яка спостерігала певну подію. Характерною особливістю ідеальних слідів є те, що під час їх відтворення відсутнє дзеркальне відображення того, що відбувалося, а має місце лише наближене відтворення явищ, подій, предметів та їх властивостей [4, с. 110–114].

При відтворенні раніше сприйнята інформація не лише віддзеркалюється, а й формується, оскільки мовне оформлення значеннєвого змісту формує сам зміст. Думка є складовою процесу відтворення, уточнюючи, узагальнюючи, систематизуючи, переробляючи й реконструюючи зміст [5, с. 72]. Тому у самій суті відтворення закладена його реконструкція як результат розумової переробки [6, с. 278]. Реконструкція як якісна ознака відтворення виявляється у різних формах (умовиводи й висновки, різного роду пере-

становки, зрушення та ін.). За своєю психологічною природою вона є результатом ненавмисної, але спрямованої роботи думки усередині відтворення

Істотною особливістю активного відтворення є свідоме ставлення до того, що відтворюється: відтворення усвідомлюється суб'єктом через власне ставлення до минулого, яке він відтворює; звідси прагнення до точності, до правильного, адекватного викладення. Через усе це відтворення обертається на свідому реконструкцію минулого, у якій суттєву роль відіграють розумова діяльність, співставлення, умовиводи, перевірки. Пам'ять, яка відтворює минуле, та мислення, яке відновлює це минуле, опосередковано, через умовиводи, об'єднуються в цьому процесі в одне ціле, взаємопроникаючи одне в одне [6, 280].

Відтворення є довільним, навмисним відновленням образів, що нерідко супроводжується мимовільними, асоціативними спогадами – вилученням із довгострокової пам'яті образів минулого, які подумки локалізуються в часі й просторі. Спогади завжди пов'язані з певними переживаннями тих або інших подій, що вносять суб'єктивні перекручення у процес відтворення. У своїй практиці слідчий неминуче має справу з явищами реконструкції та деформації відтвореного матеріалу. При цьому особиста реконструкція матеріалу при його збереженні й відтворенні може проявлятися у: перекрученні змісту вихідного матеріалу; помилковій конкретизації, деталізації; заміні одного змісту іншим, подібним змістом; об'єднанні розрізнених елементів і роз'єднанні пов'язаних елементів; зсуві або переміщенні окремих елементів вихідної події [7, с. 405, 406].

Отримання достовірної моделі події злочину під час допиту передусім залежить від взаєморозуміння між його учасниками. Психологи серед основних механізмів взаєморозуміння виокремлюють емпатію та рефлексію.

У загальному вигляді рефлексивний феномен має три основні значення: 1) філософсько-методологічна рефлексія – усвідомлення, осмислення наукою самої себе, свого предмета і методу; 2) індивідуально-психологічна рефлексія – самопізнання, самосвідомість людини. Висока відповідальність слідчого передбачає підвищений самоконтроль, продумане прийняття рішень, розуміння своїх особистих можливостей, чітку самоорганізованість, а значить, і володіння рефлексією; 3) соціально-психологічна рефлексія – постановка себе на місце іншої людини та міркування за іншу особу. Саме в цьому значенні рефлексія і використовується в юридичній психології [8, с. 469, 470].

Наведемо результати анкетування та інтерв'ювання слідчих прокуратури, МВС та СБ України. На запитання «Що Ви розумієте під рефлексивним управлінням?» 23,2% проанкетованих у своїх відповідях указали, що це двосторонній акт управляючого впливу, заснований на імітації мислення і дій допитуваного; 21,2% вважають, що це процес, при якому слідчий ставить себе на місце допитуваного та, аналізуючи його дії, робить висновки із власних відчуттів; 2,8% зазначили інше [9, с. 74, 75]. Отже, результати анкетування та інтерв'ювання слідчих показали, що значна кількість практичних працівників (21,2%) неправильно розуміють сутність рефлексивного управління. Як слушно зазначають деякі вчені, слідчий не повинен уявляти, як би він сам діяв на місці злочинця, а з урахуванням психофізіологічних властивостей і соціального статусу злочинця повинен уявити його дії [10, с. 236].

Під час допиту слідчому необхідно використовувати рефлексивне міркування, тобто з урахуванням інтелектуальних, емоційних, вольових якостей, психічних властивостей та станів допитуваного передбачати хід його процесів мислення, кінцевих висновків та рішень щодо майбутнього допиту та тих доказів, які, на думку допитуваного, можуть бути використані слідчим. Імітуючи, відтворюючи

міркування допитуваного, його висновки та можливу лінію поведінки на допиті, слідчий обирає найбільш ефективні способи використання інформації та доказів, які є в наявності у кримінальному провадженні.

Деякі вчені вважають, що необхідність рефлексивного управління виникає у тому випадку, коли мета та завдання, які поставив перед собою на майбутній допит слідчий, не збігаються з метою та завданнями допитуваного [11, с. 22]. З огляду на те, що «рефлексивне мислення та управління» включає такі процеси, як проникнення особи у явище чужої свідомості, пізнання її людиною та уявне «моделювання» цих явищ [12, с. 18], вбачається за необхідне стверджувати, що рефлексивне управління має місце й у безконфліктних ситуаціях під час допиту, коли цілі слідчого та допитуваного збігаються і спрямовані на встановлення істини у кримінальному провадженні, але через об'єктивні чи суб'єктивні причини свідки чи інші учасники процесу дають недостовірні показання. У зв'язку із цим пропонуємо виділити чотири ситуації співвідношення результатів рефлексивного мислення слідчого та допитуваного: 1) результати рефлексивного мислення слідчого допитуваного не відповідають діям одного; 2) слідчий частково передбачає перебіг процесу мислення допитуваного; 3) допитуваний частково передбачає перебіг процесу мислення слідчого; 4) слідчий і свідок частково передбачають перебіг процесу мислення один одного.

Процес відтворення на допиті полягає у висловлюванні думок допитуваним. Вміння висловлювати свої думки (усно чи письмово) у кожній людини індивідуальне (має значення рівень інтелекту, освітній і культурний рівні, мовна підготовка тощо). На формування показань на стадії відтворення впливають: емоційний стан допитуваного, темперамент і характер, сугестивність, схильність до фантазування. Так, у процесі відтворення події допитуваний перебуває у певному психічному стані (емоційна напруженість, страх, фрустрація тощо), який необхідно враховувати слідчому під час допиту [1, с. 213].

До психологічних чинників, що впливають на відтворення події, деякі вчені відносять: 1) індивідуальні особливості: а) рівень інтелектуального розвитку; б) словниковий запас; в) особливості пам'яті; 2) ситуацію допиту: а) емоційний стан; б) наявність сторонніх людей у кабінеті тощо [13, с. 225].

Негативним чинником, який заважає достовірному відтворенню інформації, сприйнятої на місці події, є час, що сплинув з моменту події кримінального правопорушення до моменту проведення допиту: чим він більший, тим більша ймовірність помилок. Хоча у силу того, що з моменту сприйняття події кримінального правопорушення пройшов певний час, при відтворенні показань може мати місце ремінісценція. Вона також може супроводжуватися виникненням добросовісних помилок під час моделювання події злочину з боку свідка через «фантастичні нашарування». У цьому випадку перекручення пам'яті пов'язані з послабленням здатності розрізнити своє та чуже, те, що свідок сприймав у дійсності, і те, про що він чув чи читав у подальшому. При багаторазовому повторенні таких спогадів виникає їх повна персоніфікація, коли свідок природно та органічно вважає чужі думки своїми, пригадує деталі, які насправді не сприймав на місці події [14, с. 164].

Проблеми під час моделювання свідками події злочину можуть виникати також через наявність у них психічних захворювань. Так, розумова діяльність хворого на патопсихологічний синдром характеризується такими особливостями, як порушення селективності під час обрання аналітико-синтетичних критеріїв порівняння, узагальнення, класифікації, конкретизації та абстрагування. Розумова діяльність у цілому непродуктивна. Спостерігається низький

темп і рухливість асоціативного процесу або, навпаки, надто високий темп асоціювання, посилення на випадкові ознаки. Свідок майже не здатен використовувати поняття, будувати умовиводи. У хворих на ендogenous депресивний синдром спостерігається уповільнений темп процесів мислення, знижується рівень узагальнень. Часто проявляється інертність мислення, схильність до персеверацій. Ендogenous маніакальний синдром характеризується прискореним типом мислення, і, як наслідок, відбувається прискорення асоціативних процесів. Думки постійно змінюються, з'являється багато ідей. У хворих на олігофренічний патопсихологічний синдром спостерігається зниження рівня узагальнень; порушення динамічності мислення через уповільнення протікання операцій мислення, інертність; послаблення мотиваційного компонента мислення; порушення критичності мислення. Хворі не можуть виокремити істотних ознак та порівняти їх. Під час порівняння увага акцентується на випадкових зовнішніх ознаках, а істотні ігноруються. У хворих на ендogenous-органічний синдром виявляються зниження темпу асоціативного процесу, шаблонність асоціацій; зниження рівня узагальнення; схильність до деталізації та персеверації [15, с. 28–118].

Окремого розгляду потребує дослідження особливостей моделювання події злочину неповнолітніми свідками, оскільки кримінальний процесуальний закон не визначає вік, з якого дитина може виступати свідком у кримінальному провадженні. Науковці неодноразово наголошували на тому, що неповнолітнього слід допитувати, якщо рівень його розумового розвитку, на думку спеціаліста-психолога, дозволяє сприймати, запам'ятовувати та відтворювати дані, що мають значення для кримінального провадження [16, с. 13].

Особливо важливою при дачі показань стає здатність особи висловлювати свої думки. Ця здатність у кожної людини є індивідуальною та залежить від її культурного рівня, інтелекту, словникового запасу [17, с. 396]. Так, трирічній дитині відомо близько 1000 слів, більшість з яких вона розуміє, але не використовує у власній мові. Деякі слова вживаються не у їх дійсному значенні, а відповідно до сімейних традицій, тому мова неповнолітніх прямо залежить від сімейного лексикону. Однак навіть при високій культурі мови можлива різниця між тим, про що думав допитуваний, і тим, що він сказав слідчому [18, с. 344].

Під час відтворення сприйнятої інформації мова неповнолітніх, зокрема дошкільного віку, не утворює єдиного змістовного цілого, щоб тільки на його підставі можна було цілком її зрозуміти. Так, у своїй розповіді неповнолітній або зовсім не називає предмета, який він має на увазі, або здебільшого замінює його займенниками («він», «вона», «вони»), причому незрозуміло, кого ці займенники стосуються [19, с. 120]. Крім того, в розповіді неповнолітні використовують такі вислови, як «там», «туди», «цей», що потребує додаткового уточнення з боку слідчого [20, с. 89].

Під час допиту неповнолітній крім сприйнятих ним фактів (дій) може передати фрази або окремі слова, що були сказані злочинцем у момент учинення злочину. У цьому випадку правильне розуміння допитуваним змісту почутого, а також точна його передача має істотне значення для з'ясування обставин кримінального провадження [21, с. 34, 36]. У деяких випадках дитина не може відтворити зміст почутого, хоча може визначити, як було сказано: спокійно, грубо, погрозиливо [22, с. 16].

Неповнолітнім властиві психологічні особливості, що негативно впливають на повноту та точність відображення оточення: особливості його темпераменту та характеру, сугестивність та фантазування [1, с. 214–222]. Схильність до сугестивного впливу як одна з особливостей психіки неповнолітніх пояснюється відсутністю критичного ставлення

до явищ, що спостерігалися ними, і достатністю досвіду для правильної їх оцінки. Іноді досить одного поштовху для того, щоб нечіткі образи, створені уявою допитуваного, нереальні та недійсні, були втілені в його свідомості у факти, які він добросовісно намагається видати за дійсність [23, с. 174]. Фантазуваннями неповнолітні, прагнучи надати повні показання за суттю поставлених запитань, заповнюють прогалини сприйняття й запам'ятовування. Так, допитуваний, що не наважується назвати індивідуальні ознаки особи, предмета, які він бачив у зв'язку з подіями стосовно кримінального правопорушення, повідомляє слідчому лише про видові та родові ознаки цього об'єкта, на наполегливу пропозицію слідчого назвати уточнювальні ознаки може описати окремі ознаки, які підкаже йому фантазія [24, с. 71]. Помилки діти припускаються під час оцінки просторових параметрів предметів (їх розміру, віддаленості) та особливо часових інтервалів [20, с. 91].

Показання свідків являють собою подвійний процес моделювання події злочину: по-перше, певний фрагмент дійсності у свідомості допитуваного, по-друге, отримане повідомлення про дану подію у свідомості слідчого, що потім буде перенесене у протокол, тобто як «відображення того, що відображено». Тим самим показання у кінцевому результаті мають характер подвійного і навіть потрібного відбиття. Звідси витікає, що відповідність показань дійсності знаходиться у прямій залежності як від психічної діяльності свідка (сприйняття, пам'яті тощо), так і від діяльності особи, що провадить розслідування. Отже, характерним для процесу відтворення сприйнятої інформації є те, що у ньому бере участь не лише допитувана особа, а й слідчий. Поспішність, неухважність, необ'єктивність слідчого, захоплення однією версією можуть перешкодити йому правильно усвідомити, запам'ятати й передати в протокол допиту показання, правильно змодельовати події злочину під час проведення слідчої (розшукової) дії.

Результат моделювання події злочину залежить від кожного учасника слідчої (розшукової) дії. Зокрема від того, як сформульовані запитання та у якій послідовності вони поставлені, багато в чому залежить правильність і повнота відповідей [25, с. 141, 142]. Це пояснюється такими психологічними категоріями, як персеверація (прагнення допитуваним повторити у відповіді слова і конструкції, що вжиті слідчим у запитанні) і вербальна ригідність (коли допитуваний продовжує мислити у напрямку, нав'язаному йому слідчим) [1, с. 212].

Окремого розгляду вимагає проблема постановки навідних запитань, які є забороненими під час прямого допиту і дозволені під час перехресного. На жаль, на сьогодні в криміналістиці та юридичній психології не існує єдиної позиції щодо того, які запитання за своєю суттю є навідними. Так, у юридичній літературі наголошується, що одне й теж запитання, поставлене у різних ситуаціях, може бути нагадуючим, деталізуючим чи навідним [26, с. 223]. Як справедливо зазначив О.Р. Рагінов, при постановці запитань насамперед необхідно враховувати їх взаємозв'язок з інформацією, яка вже була відтворена співрозмовником [26, с. 223].

Будь-яке запитання з огляду на його гносеологічну природу містить певну інформацію. І ця інформація тією чи іншою мірою спрямована на отримання певної відповіді. Відмінність забороненого запитання від допустимого полягає в тому, що в навідному запитанні відповідь наперед визначена настільки, що в того, хто відповідає, відсутня реальна свобода вибору. Отже, проблема в тому, наскільки явно в запитанні виражена визначеність бажаної відповіді. Існує декілька способів постановки запитань, що містять визначеність відповіді: 1) запитання, сформульоване безпосередньо шляхом прямої вказівки на об'єкт або його

ознаки: «Ви бачили в руках обвинуваченого червону шкіряну сумку?»; 2) запитання, що формулюється в негативній формі за допомогою запитальних слів: «Хіба Ви нічого не бачили в руках обвинуваченого?»; 3) запитання із двох частин, відповідь на одну з яких автоматично є відповіддю і на другу: «Ви бачили обвинуваченого біля магазину із сумкою у руках?»; 4) запитання, що містить можливі альтернативні відповіді: «Коли Ви побачили обвинуваченого, у нього була в руках сумка чи він шов без нічого?»; 5) запитання, що містять у собі показання інших осіб: «Касир магазину О. повідомила, що бачила, як обвинувачений передавав Вам червону сумку. Що Ви можете сказати стосовно даного факту?» [27, с. 47].

Можливість віднесення будь-якого запитання до наведених за рахунок певних інтонаційних особливостей є очевидною. Однак підказувати бажану відповідь можна й по-іншому: 1) зміною виразу обличчя (доброзичливий, іронічний, втомлений, суворий), за допомогою зміни положення брів, підборіддя, зморшок на чолі тощо; 2) контактом очей (візуальним контактом): поглядом може бути виражена увага, схвалення, незгода, прохання; 3) посмішкою, за допомогою якої акцент запитання можна змістити на протилежний; 4) жестами; необхідно зауважити, що вони мають особливу дію, за їх допомогою запитання може звучати не просто як навідне, а й як погроза (удар кулаком по столу, жести, що демонструють можливість скористатися предметом фізичного насильства тощо); 5) позою, просторовим положенням один відносно одного [27, с. 50].

Так, О.В. Фунікова виокремила такі засоби, за допомогою яких запитання набуває навідного характеру: а) пряма підказка, тобто вказівка на об'єкт або його ознаки безпосередньо у змісті запитання; б) непряма підказка, тобто побудова відповідних граматичних (за допомогою слів «хіба», «невже» тощо) і логічних (введення можливих альтернатив відповіді) конструкцій; в) відповідні мовні особливості (голос, інтонація, мовні паузи) та інші паралінгвістичні впливи; г) використання невербальних засобів комунікації (міміки, жестикуляції, пози тощо) [28, с. 51]. З цим слід погодитися.

Під час взаємодії слідчого та допитуваного проблеми у моделюванні події злочину можуть виникати як з одного, так і з іншого боку. Комунікативний вплив як результат обміну інформацією можливий лише тоді, коли людина, яка спрямовує інформацію (свідок), та особа, що її сприймає (слідчий), мають єдину систему кодування та декодування, це означає, що «всі повинні говорити однією мовою». Лише закріплення єдиної системи значення слів (тобто вкладення одних і тих же смислу і змісту) забезпечує можливість партнерів розуміти один одного, оскільки суть одних і тих же слів люди можуть розкривати неоднаково, причина полягає у специфіці соціального стану, політичних чи вікових поглядів сторін [14, с. 316]. Це й буде обумовлювати появу добросовісних помилок як з боку свідка при розумінні запитань, так і з боку слідчого при оцінці показань.

Бажання і необхідність того, щоб тебе правильно зрозуміли, вимагає від слідчого вміння говорити мовою, доступною співрозмовнику. На це можна розраховувати, маючи великий словниковий запас, володіючи здатністю пристосовувати свою мову до теми, що обговорюється, та інтелектуального рівня співрозмовника. Завжди необхідно думати, як буде сприйняте запитання, перевіряти це під час допиту, досягати повного взаєморозуміння [29, с. 38].

Помилки під час моделювання події злочину з боку слідчого можуть виникати й під час фіксації показань свідків. Процес складання протоколу має велике значення для встановлення достовірної інформації у кримінальному провадженні, хоча на практиці його психологічна складність часто недооцінюється. Цей процес регламентований загальними вимогами до протоколів слідчих дій, а психо-

логічна особливість полягає у тому, що перетворення усної мови у писемну провадиться, як правило, не безпосередньо свідком, а опосередковано: усне повідомлення допитуваного переосмислюється слідчим, співвідноситься з інформацією, отриманою з інших джерел, виділяються дані, що мають значення у кримінальному провадженні, потім вони викладаються у писемній формі від імені свідка в першій особі, хоча зафіксовані «зі слів», які першочергово адресовані особі, що провадить допит. Отже, небезпека полягає у тому, що слідчий може неправильно та неточно передати у протоколі повідомлення, які добре зрозумілі при вербальному спілкуванні [29, с. 39, 40].

У протоколі допиту як способі фіксації вербальної інформації можна виокремити такі типові недоліки: 1) протокол не відображає деталі динамічного тактико-логічного та емоційного стану учасників слідчої дії; 2) неповно відображає рівень грамотності, характер володіння учасниками мовою, прийомами спілкування тощо; 3) позбавлений наочності та динамічності картини слідчої дії [30, с. 134, 135]. Як слушно зазначає М.П. Яблоков, з метою найбільш повної та точної фіксації показань слід проводити допит за окремими епізодами, стадіями, а уникнути перекручень та втрати інформації під час допиту й процесуального закріплення його результатів допомагає аудіо-, та відеозапис (кінозйомка) [31, с. 517]. Звукозапис дозволяє проаналізувати не лише факти, що повідомляються допитуваним, а й умови, методи та засоби отримання такої інформації. Прослуховування фонограми дає можливість перевірити, що говорив допитуваний, як він говорив, у відповідь на яке за змістом та формою запитання йшло його висловлювання, тому дозволяє дати оцінку тій події злочину, яка була змодельована під час слідчої (розшукової) дії.

Після завершення допиту записану фонограму необхідно надати допитуваному для прослуховування, що сприятиме пожевленню у пам'яті свідка додаткових деталей події, про які він забув повідомити, або виявленню самим допитуваним помилкових висловлювань щодо події, які перекручують зміст показань, і, відповідно, своєчасному їх виправленню та створенню достовірної моделі кримінального правопорушення.

Висновки. Вищевикладене дає нам змогу дійти висновку, що для успішного моделювання події злочину під час допиту необхідно враховувати особливості виникнення перекручень у показаннях допитуваних на стадії відтворення, які прямо залежать від: 1) темпераменту, характеру, вікових властивостей свідка та інших індивідуальних психологічних рис; 2) його словникового запасу; 3) рівня інтелектуального розвитку; 4) особливостей пам'яті допитуваного; 5) психічного стану свідка під час допиту (емоційної напруженості, страху тощо); 6) часу, що сплинув з моменту події кримінального правопорушення до відтворення сприйнятої інформації на допиті; 7) патологічних дефектів психіки допитуваного.

Список використаної літератури:

1. Коновалова В.О. Юридична психологія : [акад. курс : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько. – К. : Ін Юре, 2004. – 424 с.
2. Бедь В.В. Юридична психологія : [навч. посіб.] / В. Бедь. – К. : Каравела ; Львів : Новий світ-2000, Магнолія плюс, 2003. – 376 с.
3. Дулов А.В. Судебная психология : [учеб.] / А.В. Дулов. – [2-е изд., испр. и доп.]. – Мн. : Вышейш. шк., 1975. – 464 с.
4. Берназ В.Д. Психические следы как объект исследования криминалистики / В.Д. Берназ // Актуальные проблемы держави та права. – Вип. 20. – Одеса, 2003. – С. 110–114.
5. Суворова Л.А. Идеальные следы в криминалистике / Л.А. Суворова. – М. : Изд-во «Юрлитинформ», 2006. – 200 с.

6. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2005. – 713 с.
7. Лебедев И.Б. Основы психологии для сотрудников правоохранительных органов : [учеб. пособ.] / И.Б. Лебедев, В.Ф. Родин, В.Л. Цветков. – М. : Щит-М, 2005. – 442 с.
8. Прикладная юридическая психология : [учеб. пособ. для вузов / под ред. А.М. Столяренко]. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 639 с.
9. Колеснікова І.А. Тактика виявлення та нейтралізації добросовісних помилок у показаннях свідків: Монографія / І.А. Колеснікова; за ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Х.: Вид. агенція «Апостиль», 2014. – 184 с.
10. Криміналістика : підруч. / В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель [та ін.] : за ред. В.Ю. Шепітька. – 5-те вид. переробл. та допов. – К. : Ін Юре, 2016. – 640 с.
11. Богинский В.Е. Рефлективное управление при допросе / В.Е. Богинский. – Х. : Юрид. ин-т., 1983. – 41 с.
12. Коновалова В.Е. Допрос : тактика и психология / В.Е. Коновалова. – Х. : СПД ФЛ Вапярчук Н.Н., 2006. – 176 с.
13. Тимченко А.В. Прикладная психология в практике правоохранительной деятельности (в схемах и таблицах) : [учеб. пособ.] / А.В.Тимченко, В.Е. Христенко. – Х. : Одиссей, 2004. – С. 225.
14. Радугин А.А. Психология : [учеб. пособ. для высш. учеб. завед.] / А.А. Радугин. – М. : Центр, 2001. – С. 164.
15. Медицинская психология : конспект лекций / [сост. С.Л. Соловьева]. – М., СПб. : Сова, 2004. – 448 с.
16. Закатов А.А. Психологические особенности тактики производства следственных действий с участием несовершеннолетних : [учеб. пособ.] / А.А. Закатов. – Волгоград : ВШ МВД СССР, 1979. – 53 с.
17. Когутич І.І. Криміналістика : [курс лекцій] / І.І. Когутич. – К. : Атіка, 2008. – 888 с.
18. Руководство для следователей : [учеб. пособие / Р.С. Белин, И.В. Виноградов, Г.Г. Зуйков, Л.М. Карнеева, Г.И. Кочаров и др.] ; отв. ред. В.В. Найденков, П.А. Олейник. – 2-е изд., перераб. – М. : Юрид. лит., 1981. – Ч. 1. – 544 с.
19. Вікова психологія / [за ред. Г.С. Костюка]. – К. : Рад. школа, 1976. – 273 с.
20. Скичко О.Ю. Тактико-психологические основы допроса несовершеннолетних свидетелей и потерпевших на предварительном следствии : [моногр.] / О.Ю. Скичко ; под ред. В.И. Комиссарова. – М. : Юрлинформ, 2006. – 184 с.
21. Алексеев А.М. Психологические особенности показаний очевидцев / А.М. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1973. – 104 с.
22. Коченов М.М. Психология малолетних свидетелей : [метод. пособ.] / М.М. Коченов, Н.Р. Осипова. – М. : ВНИИПП, 1984. – 32 с.
23. Винберг А.И. Криминалистика : [учеб. для юрид. школ] / А.И. Винберг, Б.М. Шавер. – IV изд., дополн. – М. : Госюриздат, 1950. – 272 с.
24. Черных Э.А. Психологические основы допроса несовершеннолетних свидетелей и предъявления им для опознания на предварительном следствии / Э.А. Черных // Ученые записки. – М. : ВЮЗИ, 1968. – Ч. 1. – Вып. XVII. – С. 41–75.
25. Удалова Л.Д. Теория та практика отримання вербальної інформації у кримінальному процесі : [моногр.] / Л.Д. Удалова. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2005. – 324 с.
26. Ратинов А.Р. Судебная психология для следователей / А.Р. Ратинов. – М. : Юрлитинформ, 2001. – 352 с.
27. Фунікова О.В. Теоретичні основи класифікації запитань у криміналістиці : [моногр.] / О.В. Фунікова ; за ред. В.Ю. Шепітька. – Х. : Право, 2008. – 144 с.
28. Фунікова О.В. Теоретичні основи класифікації запитань у криміналістиці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес, криміналістика; судова експертиза» / О.В. Фунікова. – Х., 2007. – 20 с.
29. Как избежать пытки: психология допроса и защита граждан / [авт.-сост. Петр Баренбойм]. – 4-е изд., стер. – М. : Юстицинформ, 2004. – 112 с.
30. Суворова Л.А. Идеальные следы в криминалистике / Л.А. Суворова. – М. : Юрлитинформ, 2006. – 200 с.
31. Криминалистика : [учеб. / под ред. Н.П. Яблокова]. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрист, 2007. – 781 с.